

เสรีภาพและความรักในพุทธปรัชญาเถรวาท

freedom and love in Theravada Buddhist philosophy

¹แม่ชีธรรมอธิฐาน พรบันดาลชัย

Mae Chee Dhammadhisthana Pornbandalchai
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School Mahachulalongkorn University

²อุทัย สติมัน

Uthai Satiman
อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Faculty of Humanities and Social Sciences Suan Dusit University

¹Corresponding author email: fonghong2523@gmail.com

Received December 20, 2020; Revised December 31, 2020; Accepted: December 31, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความรักและเสรีภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร จากผลการศึกษาพบว่า เสรีภาพจำเป็นต้องเป็นอิสระจากความรักหรือไม่ ชาร์ตร์ยืนยันว่ามนุษย์ทุกคนถูกสาบให้มีเสรีภาพ และมองว่าเสรีภาพกับความรักเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ แต่ความรักในแบบของชาร์ตร์เป็นสิ่งที่ไม่ควรอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม หรืออยู่ภายใต้สิ่งที่ทำให้เราไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าการมีเสรีภาพคือการมีเจตนาต่อการทำกรรม และการที่ไม่ล่วงรู้ถึงผลกรรมจึงทำให้เสรีภาพยังคงดำรงอยู่ได้ ในขณะที่ความรักนั้นเป็นคำสอนที่ไม่ได้ปฏิเสธแนวทางเสรีภาพแต่อย่างใด กลับเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาความรักและผู้มีความรักให้อยู่ในระดับที่ไม่จำเป็นต้องมีเจตนาอีกต่อไป คือการปล่อยวางจากการยึดติดจึงเป็นเสรีภาพที่สมบูรณ์

คำสำคัญ: เสรีภาพ, ความรัก, พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

This article entitled to analyze freedom and love in Theravada Buddhist philosophy. This is a qualitative research done by studying academic documents. It was found that does freedom has to be free from love? Sartre insists that all human beings are sworn free. And see that freedom and love go together But Sartre's kind of love is something that should not be under the influence of society. Or under what makes us not who we are while Theravada Buddhist philosophy viewed freedom as having the intention of doing action and the lack of knowledge of karma means that freedom still exists. While love is a teaching that does not deny the way of freedom in any way. Instead, it encourages the development of love and

love to a level that is no longer necessary with intent. Is to let go from attachment, therefore it is complete freedom.

Keywords: freedom, love, Theravada Buddhist philosophy

บทนำ

ปัญหาว่าเสรีภาพจำเป็นจะต้องเป็นอิสระจากความรักหรือไม่นั้น จำเป็นต้องกล่าวถึงเสรีภาพของฌอง ปอล ซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre) ที่มองว่ามนุษย์ถูกسابให้มีเสรีภาพ มนุษย์ทุกคนล้วนมีอิสระต่อการเลือกที่จะเป็นคนดีหรือคนชั่วด้วยความตั้งใจของตัวเอง ฉะนั้นเสรีภาพของซาร์ตร์ จึงเป็นเสรีภาพในแง่ของการตัดสินใจเลือกซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และเสรีภาพนั้นจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเป็นการตัดสินใจเลือกบนฐานของความรับผิดชอบและยินดีรับผลของการเลือกนั้น เพราะเสรีภาพและความรับผิดชอบแยกออกจากกันไม่ได้ ความรับผิดชอบจะต้องมีทั้งต่อตัวเอง ต่อผู้อื่น และต่อโลกในฐานะที่เราสามารถควบคุมได้ เรียกว่า เจตนา ซึ่งการตัดสินใจนี้เองทำให้เห็นว่า ตัวตนนั้นมีเสรีภาพ ไม่ได้ถูกควบคุมไว้ โดยมีเจตนาที่มีเสรีภาพอย่างเป็นอิสระซ่อนอยู่ภายในตัวเรา (Manuel Bremer, 2006) ในลักษณะเสรีภาพดังกล่าวทำให้มนุษย์ถูกมองว่ามีศักยภาพที่จะไม่ถูกควบคุมด้วยเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น จึงทำให้ซาร์ตร์มองว่า ชีวิตนี้เป็นสิ่งว่างเปล่า ไร้ความหมาย แต่เราจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเราได้สร้างอะไรที่เป็นแก่นสารให้แก่ตัวเอง และต่อให้เราเติมอะไรก็ตาม ชีวิตมนุษย์ก็ไม่มีความเติมให้เต็มได้ โดยในฐานะนี้ชีวิตจึงไม่มีความสมบูรณ์เต็มเปี่ยม หากแต่เป็นการได้ทำให้ชีวิตดำเนินไปตามความเชื่อและแนวทางที่ตนได้เลือกแล้ว (สมภาร พรหมทา, 2548) ความหมายของชีวิตจึงถูกสร้างขึ้นด้วยการที่มนุษย์สร้างกรอบขึ้นมาหรือเป็นผลของทางเลือกที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง

แ่งคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความหมายของชีวิตซึ่งถ้าหากพิจารณาจากเรื่องความรักได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบที่ตอบสนองตามความต้องการของตนเอง ดังที่เพลโตได้พูดถึงธรรมชาติของความรักไว้ว่า (1) ความรักอยู่กึ่งกลางระหว่างความไม่สวยงามและน่าเกลียด ระหว่างสิ่งไม่ดีกับความดี ทำให้ความรักมีทั้งความขยัน กล้าหาญ ฉลาด ซื่อสัตย์ และมีความเกียจคร้าน ยากจน เล่ห์เหลี่ยม (2) ความรักคือสิ่งเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เป็นอมตะกับสิ่งที่ไม่เป็นอมตะ มนุษย์ขาดแคลนหลายสิ่งหลายอย่าง แต่มนุษย์ไม่จำเป็นจะต้องรักทุกสิ่งทุกอย่างที่เราไม่มี สิ่งที่ทุกคนไม่มีและพยายามแสวงหาคือสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง สิ่งที่ดีย่อมเป็นสิ่งที่ดีงาม และการมีสิ่งที่ดีงามย่อมทำให้เรามีความสุข การได้ครอบครองทั้งสองสิ่งนี้คือความสุขที่ทุกคนแสวงหา สิ่งที่ดีและงามเป็นวัตถุของความรักของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะหรือระดับสูง-ต่ำแตกต่างกันตามความต้องการและสติปัญญาของแต่ละคน (เพลโต, 2543) เราจะพบว่าความรักทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ตอบสนองต่อเจตนาของบุคคลในการครอบครองบางอย่างโดยมีตนเองร่วมอยู่ในนั้นด้วย เช่น ผู้ชายต้องการครอบครองผู้หญิง เป็นต้น ความต้องการนั้นสะท้อนให้เห็นลักษณะของเสรีภาพในตัวเอง ในขณะที่เดียวกันความต้องการนั้นก็จำเป็นที่จะต้องมีการสนองตอบ ซึ่งทำให้เกิดการปกป้องตัวเองจากความรัก ด้วยการสร้างความรักที่ไม่ยึดมั่น อยู่กึ่งกลางระหว่างความต้องการและการไม่สามารถตอบสนองได้ สร้างเหตุผลความรักที่ไม่จำเป็นจะต้องครอบครองและเป็นอิสระจากสรรพสิ่ง ซึ่งแ่งมุดดังกล่าวทำให้เห็นว่า ทั้งความรักและเสรีภาพดูจะใกล้เคียงกันและอยู่ในขอบข่ายที่พิจารณาว่าไปร่วมกันได้

ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาโดยการมองทั้งเสรีภาพและความรักผ่านบุคคลในฐานะผู้กระทำการกรรมและรับผลกรรม ซึ่งการทำการกรรมนั้น ผู้กระทำมีเสรีภาพในการกระทำได้อย่างสมบูรณ์แบบ ส่วนการพิจารณาในแง่ของกรรมคือเจตนาที่เป็นมโนกรรมว่าเป็นกุศลหรืออกุศล กรณีของพระจกขุบาลที่สูญเสียดวงตา

และเดินจงกรมเหยียบสัตว์ตายเป็นจำนวนมาก โดยอ้างว่าท่านไม่มีเจตนาในการฆ่า ดูเหมือนว่าท่านไม่ได้มีเสรีภาพในการเลือกทำกรรมใดๆ เพราะเจตนาของท่านบริสุทธิ์ในฐานะเป็นพระอรหันต์ เมื่อพิจารณาเสรีภาพในแนวทางของพระอริยบุคคลผ่านกรรมจึงอยู่เหนือเงื่อนไขที่เราากำลังพิจารณาเสรีภาพตามรูปแบบที่ชาร์ตอร์กกล่าวถึง แต่การมีเสรีภาพนั้นสะท้อนให้เห็นความมีอยู่ของตัวตนที่จะเป็นผู้กำหนดเสรีภาพในการเลือกทำกรรมด้วยเจตนา คือปุถุชนยังต้องการเลือกทำบางอย่างบนฐานของกุศลหรืออกุศลอยู่ ซึ่งแง่มุมดังกล่าวนี้จะเข้ากันได้กับเรื่องของกรรมผ่านมโนกรรมที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งถึงมากกว่าว่า

“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ

ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือทำดีตามไปด้วย

เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป

เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 1 หน้า 23)

และเมื่อพิจารณาผ่านหลักการดังกล่าว จะพบว่า เสรีภาพของบุคคลนั้นอยู่ที่ใจในการเลือกทำกรรม และกรรมก็มีความสัมพันธ์อย่างแยกกันไม่ได้ระหว่างผลที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์บางอย่างระหว่างเจตนากับผลกรรม ดังกรณีที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้กับนางวิสาขาที่สูญเสียหลานสาวไว้ว่า “ผู้ใดมีสิ่งที่รัก ผู้นั้นก็มีทุกข์ ผู้ไม่มีสิ่งที่รัก ผู้นั้นก็ไม่มีทุกข์” โดยอธิบายความสัมพันธ์นั้นผ่านความรักที่ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า ผลกรรมกับเจตนาได้อยู่ภายใต้คำเหล่านี้คือ (1) ราคะ หรือสินะ เป็นความรักแบบกิเลส เช่นเดียวกับสินะเป็นความรักแบบตณหา เป็นพื้นฐานของความรักตัวเอง รักชีวิต รักสุขเกลียดทุกข์ เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ฉะนั้นภิกษุผู้บวชแล้วจำต้องละความรักในลักษณะนี้ก่อน ด้วยการไม่โน้มใจไปในสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้ลิ้มรส การถูกต้องทางกาย รวมถึงสิ่งที่ใจคิดถึงจนเกิดอารมณ์ความรักขึ้น (2) เปมะ เป็นความรักที่นำไปสู่ความผูกพันในแง่หนึ่งคือในฐานะสามีภรรยา อีกแง่หนึ่งคือในฐานะของญาติ มิตรสหาย เป็นต้น ซึ่งทำให้นำไปสู่ความทุกข์เช่นกันหากเกิดการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก (3) เมตตา เป็นความรักแบบไร้เงื่อนไข เป็นผลมาจากการสร้างความบริสุทธิ์ที่มีในจิตใจก่อน จึงกลายเป็นความรักที่ไม่มีสมมติเป็นเครื่องบ่งบอกว่าคนนี้เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นญาติพี่น้อง โดยความรักประเภทนี้ถูกพัฒนามาจากความรักแบบธรรมดา จากความรักของพ่อแม่ไปสู่ความรักแบบพระโพธิสัตว์ที่รักสัตว์ทุกชนิดเท่ากัน ซึ่งความรักชนิดนี้ประกอบด้วยความกรุณาที่เห็นคนกำลังทุกข์ร้อนก็มีการช่วยเหลือเหลือแบ่งปันและเกื้อกูลกัน (พระมหาขวัณชัย กิตติเมธี, 2560)

การพิจารณาเสรีภาพและความรักจึงเป็นเรื่องเจตนาสำหรับปุถุชนต่อการเลือกทำบางอย่าง โดยแง่หนึ่งเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเสรีภาพนั้นเป็นธรรมชาติหนึ่งที่มนุษย์มีต่อการเลือกทำกรรม แต่ขณะที่เลือกนั้นเราแทบไม่รู้ว่าผลจะเป็นอย่างไร คือ ตราบใดที่บาปยังไม่ให้ผล ตราบนั้น คนชั่วจะเห็นบาปว่าดี แต่เมื่อใด บาปให้ผล เมื่อนั้น คนชั่วจะเห็นบาปว่าชั่วแท้ แต่เมื่อใด กรรมดีให้ผล เมื่อนั้นคนดีจะเห็นกรรมดีว่าดีแท้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 119-120 หน้า 68) ซึ่งนั่นก็อาจเป็นเหตุผลจำเป็นอย่างหนึ่งของการที่เราไม่อาจล่วงรู้ทุกข์จึงทำให้เรายังคงมีเสรีภาพที่จะเลือกทำบางอย่างได้อย่างมีอิสระ รวมถึงความรักที่ดูเหมือนว่าจะเป็นความทุกข์และเป็นสิ่งที่พุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับในฐานะที่เป็นความทุกข์ แต่อาจเป็นคำถามให้พิจารณาได้ว่า เมื่อมองความรักว่าเป็นทุกข์ ทำไมยังคงมีคำสอนเรื่องความรักเกิดขึ้นในพุทธปรัชญาเถรวาท และหากเสรีภาพกับความรักสามารถอยู่ร่วมกันได้จะพิจารณาอย่างไรระหว่างนักบวชกับผู้ครองเรือน ในที่นี้ผู้เขียนจะได้พิจารณาผ่านกรณีศึกษาเป็นลำดับต่อไป

วิเคราะห์กรณีศึกษาเรื่องเสรีภาพและความรักในพุทธปรัชญาเถรวาท

เสรีภาพและความรักในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ถูกพิจารณาในด้านของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานะเหล่านี้ คือ

1. กรณีการอยู่ครองเรือน การอยู่ร่วมกันในฐานะของผู้อยู่ครองเรือนเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน โดยหลักการที่ว่านั่นคือการเชื่อมโยงการอยู่ร่วมกันได้ คือ หลักเสรีภาพและความรัก โดยเสรีภาพถูกพิจารณาในแง่ของการตัดสินใจต่อการเลือกสร้างความหมายของตนเอง เช่นการสร้างความหมายของการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ด้วยการอาศัยความรักที่มองว่าผู้อื่นรักตนเองอย่างไร เราก็รักตนเองไม่ต่างกัน เป็นต้น การพิจารณาแบบนี้ทำให้เรามองว่าหลักการเลือกดังกล่าวเป็นการสนองต่อความมีตัวตนดังที่ชาร์ตนาเสนอถึงเสรีภาพคือการเข้าไปที่ความมีอยู่ของตัวตน ขณะเดียวกันความรักก็สอนในลักษณะเดียวกันคือคนควรจะเรียนรู้ความรักมากกว่าที่จะหลีกเลี่ยงความรัก เพราะว่าเมื่อเราเรียนรู้ความรักมากเท่าใด สิ่งนั้นจะสอนและปกป้องเราในเรื่องของการดำเนินชีวิต แต่การเรียนรู้ก็ควรพิจารณาจากศักยภาพของตัวเราเองด้วย หมายความว่า เราไหวกับเรื่องพวกนี้แค่ไหน เมื่อเรารู้จักตัวเองดีพอ ก็สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้เรื่องพวกนี้ได้อย่างชาญฉลาด เพราะคนที่รู้จักสิ่งใดสิ่งหนึ่งดีพอ เชื่อว่าเขาสามารถจะระมัดระวังต่อสิ่งนั้นได้ อย่างเช่นคนที่รู้ว่าถ่านไฟนั้นร้อน คนจะพยายามหาวิธีจับมันอย่างระมัดระวัง ต่างจากคนที่ไม่รู้ว่าถ่านนั้นร้อน ย่อมเผลอจับอย่างเต็มที่ ก็จะเจ็บปวดหรือร้อนมาก หากเรารู้ว่าเราไม่เหมาะที่จะเรียนรู้ก็ควรหลีกเลี่ยง แต่สำหรับผู้ที่เราว่าตนพร้อมที่จะเรียนรู้ และมีกำลังพอที่จะยอมรับเรื่องเหล่านี้ได้น่าจะเป็นสิ่งที่ดีกว่า ซึ่งการเรียนรู้จะสร้างภูมิคุ้มกันและเป็นประสบการณ์สำคัญผ่านการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ธรรมชาติของมนุษย์รักเสรีภาพ สิ่งใดที่ถูกห้าม มักจะอยากรู้อยากเห็นด้วยตัวเอง ในเมื่อคนบางคนมีธรรมชาติอย่างนั้น ก็ควรจะเตรียมตัวเรียนรู้เรื่องพวกนี้ และใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ไว้เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันต่อการดำเนินชีวิต เพราะประโยชน์ที่ได้จากความรักก็มี ความรักทำให้คนมีความสุข เป้าหมายของความรักคือการได้ครอบครองสิ่งที่ดึงดูดตลอดไป โดยความรักแสดงออกด้วยการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่ดึงดูดขึ้น เพื่อให้ผู้มีความรักจะได้บรรลุความเป็นอมตะ ความต้องการที่จะเป็นอมตะนี้มีอยู่ในอารมณ์ทางเพศของสัตว์โลก และแสดงออกผ่านการสืบพันธุ์เพื่อที่จะให้เผ่าพันธุ์ของตนไม่สูญสลายไป (เพลโต, 2543)

ฉะนั้น การอยู่ครองเรือนเป็นการสร้างความเข้าใจต่อโลกได้ เพราะสังคมแบบครอบครัวจะทำให้เข้าใจความรักที่มีต่อสังคมได้มากขึ้น เป็นการจำลองให้เห็นว่าหากเราใช้ชีวิตอยู่เป็นครอบครัวได้ก็สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เช่นกัน โดยในแง่ดังกล่าวจะพบว่า การที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำสังคัลภกามาณในเรื่องทศ 6 มีทศหนึ่งคือมารดาบิดาควรหาคู่ครองให้กับบุตรในเวลาอันสมควร ด้วยการชี้ให้เห็นว่า การมีครอบครัวคือความจำเป็นของการใช้ชีวิตแบบโลก แม้แต่ศีลข้อ 3 ว่า กาเมสุ มิจฉาจารา การเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ก็ป้องกันการที่คนจะก้าวล่วงเสรีภาพของผู้อื่นในเรื่องความรัก

แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อจำกัดของการอยู่ครองเรือน คือเสรีภาพและความรักซึ่งจำเป็นจะต้องมีขีดจำกัดนั้น ก็เพราะการอยู่ครองเรือนเป็นการผสมผสานระหว่างเสรีภาพกับความรักที่ทำให้เห็นความมีตัวตน แต่เงื่อนไขดังกล่าวจำเป็นต้องหาความพอดี แม้แต่ชาร์ตเองก็มองว่าแม้มนุษย์จะมีเสรีภาพแต่ก็ไม่สามารถจะใช้เสรีภาพนั้นทำให้ตนเองสมบูรณ์ได้ เพราะเสรีภาพเป็นลักษณะของการพร้อมสำหรับการเลือก แต่การเลือกที่จะทำบางอย่างพุทธปรัชญาเถรวาทก็มองว่ายังเต็มไปด้วยการมีตัวตนอยู่ ในแง่ของความรักจึงเป็นการเลือกบนฐานของการมีตัวตนอยู่

กรณีความรักนั้นทำให้เห็นความทุกข์คือการที่ตนเองเลือกกระหน่ำการอยู่ครองเรือนกับการออกบวชของพระนันทะ โดยเล่าถึงพระนันทะที่กำลังจะแต่งงานกับนางชนบทกัลยาณี แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงไปร่วมในพิธีแล้วมอบบาตรให้นันทะ หลังจากนั้นพระนันทะก็บวชตามพระดำรัสของ

พระพุทธรองค์ แต่การบวชด้วยความไม่เต็มใจและความผูกพันกับนางชนบทกัลยาณีจึงทำให้ประสงค์จะสึก แต่พระพุทธรองค์ทรงพาไปขุนนางอัปสรแล้วให้พระนันทะตัดสินใจเลือกระหว่างนางอัปสรกับภริยาของตน พระนันทะเลือกนางอัปสร จึงมุ่งมั่นปฏิบัติธรรมจนบรรลุธรรมและไม่เลือกฝ่ายใดอีกต่อไป

การที่พระนันทะเลือกระหว่างนางอัปสรกับภริยาเป็นการเลือกตามความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เป็นความรักแบบราคะหรือสินะเท่านั้น ไม่ได้เป็นความรักที่เป็นระดับเบาะที่ความต้องการอยู่ร่วมกันและอยู่ร่วมกันในอดีต หรือเมตตาที่เป็นความรักบริสุทธิ์ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การตัดสินใจเรื่องความรักเป็นแค่เรื่องธรรมชาติพื้นฐานซึ่งไม่ได้ถูกตัดสินว่าถูกหรือผิด โดยพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าเป็นธรรมชาติ และการที่เราไม่เสียสภาพในการเลือกความรักที่มีตัวตนในฐานะของความต้องการทางกายคือกามตัณหาหรือความอยากมีอยากได้ทางกามวัตถุที่ตนต้องการเสพทางอายตนะภายนอกเท่านั้น

ฉะนั้น การที่เราจะเลือกการอยู่ครองเรือนจึงแสดงให้เห็นเสรีภาพ แต่เสรีภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์จากรูปแบบของการเลือกนั้นโดยแสดงผ่านความรักที่เป็นตัวตนทำให้เกิดความทุกข์เช่นเดียวกับที่พระพุทธรองค์ตรัสสอนนางวิสาขาว่า “ผู้ใดมีสิ่งที่รัก ผู้นั้นก็มีทุกข์ ผู้ไม่มีสิ่งที่รัก ผู้นั้นก็ไม่มีทุกข์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 78 หน้า 340) การมุ่งถึงเสรีภาพแบบนี้ได้ทำให้เกิดความรักในแง่ของความทุกข์ตามมา

2. กรณีการออกบวช การสละตัวตนถือเป็นเสรีภาพอย่างหนึ่ง โดยเสรีภาพดังกล่าวยังหมายรวมถึงเป้าหมายของการออกบวชที่ต้องการเป็นอิสระจากกิเลสทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศล การที่บุคคลสละตัวตนออกบวชจึงถูกมองว่าเป็นความเห็นแก่ตัว เพราะปฏิเสธการละทิ้งตัวตนในฐานะความเกี่ยวพันกับผู้อื่น และถูกพิจารณาว่าเป็นการสละความรักอันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงปรากฏเป็นคำถามกรณีที่พระพุทธรองค์ออกบวชโดยการละทิ้งพระนางยโสธราและราหุลนั้นเป็นการแสดงให้เห็นความเสียสละที่ยิ่งใหญ่ตามแนวทางของผู้บำเพ็ญบารมี โดยถือเป็นการมีเสรีภาพในการเลือกที่ไม่ยึดติดแม้แต่บุคคลอันเป็นที่รักที่สุดก็ตาม การเสียสละดังกล่าวจะขัดกับความรักของการอยู่ครองเรือนและการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะพบว่าหลังจากที่พระพุทธรองค์เสด็จจาริกไปกรุงกบิลพัสดุ์ พระนางยโสธราเป็นพระเทวีของเจ้าชายสิทธัตถะได้แนะนำพระราชโอรสคือราหุลกุมารให้เข้าไปหาพระพุทธรองค์แล้วกล่าวว่า “พระสมณะได้โปรดประทานทรัพย์มรดกแก่หม่อมฉัน” พระพุทธรองค์จึงทรงให้พระสารีบุตรบวชให้ราหุลกุมาร การที่พระเทวีแนะนำอย่างนั้นก็เพราะอาศัยความรักในแบบของการครองเรือนที่มีความผูกพันระหว่างบิดาและบุตร แต่ขณะที่พระพุทธรองค์ทรงใช้ความรักในแง่ของความเมตตาที่ทรงเห็นในสรรพชีวิตเสมอกันกล่าวคือ พระองค์ทรงมีพระทัยสม่าเสมอในสัตว์ทั้งปวงอย่างเช่นในพระเวฬุตต นายขมังธนู โจรองคุลิมาล พระราหุล และช้างธนบาล พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นไม่มีความแค้นเคือง ไม่มีความกำหนด เหตุฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงมีพระทัยสม่าเสมอในชนทั้งหมด คือในนายขมังธนู และในพระโอรส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 32 ข้อที่ 585-586 หน้า 89) การที่มีความเสมอกันทำให้พระองค์ไม่ทรงเลือกบุคคลด้วยการพิจารณาเลือกความรักที่ต่างกัน จึงไม่มีเสรีภาพในแง่ของการเลือก และไม่มีความรักในฐานะเป็นเหตุผลที่ต้องเลือก เมื่อพิจารณาในแง่ของการออกบวชจึงเป็นการจำกัดเสรีภาพที่ผูกติดกับตัวตนในฐานะการเลือกที่จะมีเจตนาต่อการทำกรรม และการอาศัยความรักที่เป็นแรงผลักดันให้ต้องเลือก แต่ที่กล่าวได้ว่าพระพุทธรองค์ทรงมีความรัก ก็พิจารณาจากการที่ทรงไม่เลือกที่รักหรือการมีความรักไม่มีประมาณในสรรพสัตว์นั่นเอง

เมื่อพิจารณาจากแง่มุมนี้ การออกบวชจึงเป็นไปได้ว่าเป็นการสละการเลือกแบบมีเสรีภาพ และการมีเจตนาต่อการทำบางอย่าง ต้องอยู่เหนือเงื่อนไขของการเลือก ทั้งความรักเองก็ไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขที่มีตัวตนในฐานะสามีหรือบิดา แต่อยู่ในฐานะของผู้ที่จะรักและปรารถนาดีกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

บทสรุป

การมีเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตคือการมีตัวตนต่อการเลือก และสร้างความหมายขึ้นมาจากการเลือกนั้น โดยความรักถือเป็นการเลือกในการให้ความหมายต่อชีวิตด้วยการที่ไม่ถูกครอบงำโดยความเชื่อแบบสังคม ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า เสรีภาพคือการเลือก แต่การเลือกนั้นถูกพิจารณาในแง่ของการมีเจตนาในการทำความดีเป็นหลักจึงเป็นการสร้างตัวตน เช่นเดียวกับการมีความรักก็สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนในฐานะของการครองเรือนด้วยฐานะของผู้เป็นบิดามารดา เป็นลูก สามี ภริยา แต่เมื่อพิจารณาในฐานะของนักบวชจึงเป็นการเข้าใจถึงเสรีภาพและความรักในฐานะของการสละทุกสิ่งทุกอย่างและมองทุกคนบนฐานะของความเสมอภาคกัน โดยยกให้เป็นเสรีภาพที่อยู่เหนือกว่าการมีตัวตน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี. (2560). **ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความรักและการแต่งงานในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ.

เพลโต. **ปรัชญาความรัก**. แปลโดย พินิจ รัตนกุล. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู.บี.เอส., 2543.

สมภาร พรหมทา. **พุทธปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2548.

Manuel Bremer. “The Egological Structure of Consciousness:Lessons from Sartre for Analytical Philosophy of Mind”. **A Companion to Phenomenology and Existentialism**. Edited by Hubert L. Dreyfus and Mark A. Wrathall. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2006.

